

بازشناسی مفهوم نشاط در قرآن کریم بر اساس تحلیل محتوای آیات مرتبط

دریافت: ۲۰-۰۱-۱۴۰۴
 بازنگری: ۱۱-۰۳-۱۴۰۴
 پذیرش: ۱۲-۰۳-۱۴۰۴
 انتشار آنلاین: ۱۴-۰۷-۱۴۰۴

<https://doi.org/10.22034/jksl.2025.515120.1452>

مقاله: پژوهشی

علی جانقربان*
 فائزه تقی پور^۲
 زینت نجاری^۳

چکیده

نشاط مفهومی است که جنبه درونی، رفتاری و اجتماعی دارد و با مفاهیمی از جمله رضایت، امید، لبخند و سلامت روانی و اجتماعی مرتبط است. نشاط در نگرش قرآنی، حالتی از خرسندی درونی، اطمینان قلبی و رضایت روحی است که از ارتباط با خدا، ایمان، شکر نعمت، عمل صالح، و امید به پاداش الهی ناشی می‌شود. این پژوهش با هدف تبیین مفهوم نشاط براساس تحلیل محتوای مفاهیم مرتبط در آیات قرآن کریم انجام شد. روش تحقیق تحلیل محتوای بود. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، فهرست شد و برای تهیه و استخراج آیات مرتبط از نرم افزارهای قرآنی استفاده شد. تحلیل و بررسی یافته‌ها نشان داد که علت یا زمینه نشاط مهم بوده و دارای وجوه مثبت یا منفی می‌باشد. به طور کلی می‌توان نشاط را در دو دسته نشاط ممدوح و نشاط مذموم تقسیم بندی کرد. اهم نتایج حاصله از تحقیق عبارتند از: نشاط ممدوح که از منظر قرآن کریم مطلوب است شامل نشاط ایمانی و الهی است با ارزش‌های توحیدی، معنویت، شکرگزاری و تقوا ارتباط و پیوند دارد و در آخرت منتهی به رضایت الهی و سعادت اخروی می‌شود. اما نشاط مذموم که از منظر قرآن کریم نکوهیده است شامل نشاط غیر ایمانی است و با عواملی مانند مال و ثروت دنیوی و لذت‌جویی‌های غیر مشروع ارتباط دارد و در آخرت منتهی به سقوط و عذاب الهی می‌شود.

واژگان کلیدی: قرآن، رحمت، امیدواری، نشاط، تحلیل محتوا

استناد به مقاله:

نام خانوادگی، نام، (سال). عنوان. فصلنامه قرآن، فرهنگ و تمدن، دوره(شماره)، ۱-۰۰.

Doi: <https://doi.org/10.22034/jksl.2025.515120.1452>

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران.
 ۲. دانشیار گروه علوم ارتباطات و کسب و کار، دانشکده علوم انسانی و حقوق، واحد اصفهان(خوراسگان)، دانشگاه آزاداسلامی، اصفهان، ایران(نویسنده مسئول).
 ۳. کارشناسی الهیات، دانشکده ادبیات، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
 faezeh.taghipour@gmail.com

مقدمه

نشاط احساسی مثبت و از خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان بوده که تاثیرگذار در بهبود سلامت فرد و جامعه داشته و از آنجا که شادی همراه با خرسندی، خوشبینی، امید و اعتماد است می‌تواند تاثیری مطلوب در فرآیند بهسازی جامعه داشته باشد (شریف زاده و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۱۶۰). از این رو نشاط در زندگی عواملی است که از شرایط فردی و اجتماعی ناشی شده و نشانه‌ای از نگرش مثبت فرد نسبت به جهان و محیطی که زندگی فردی را فرا گرفته و احساس خوشبختی نموده یا در تعاملات اجتماعی اعتماد متقابل و احساس تعهد فرد به خود و جهان پیرامونی اش زمینه ساز زندگی بهتر است (عارف و کاشانی، ۱۴۰۱، ص ۸۷).

مفهوم شادی و نشاط با یکدیگر متفاوت است. در ادبیات فارسی برای شادی مفاهیمی نظیر خوشی، خرمی، سرور، تازگی، شادمانی سرزندگی زنده دلی، سبکی، چالاکی، خرسندی، خجستگی، کامروایی، رغبت درونی، ضد افسردگی و نظیر آن در نظر گرفته شده است (معین، ۱۳۸۹، ص ۶۲۳).

شادی و نشاط در فرهنگ لغت عربی لسان العرب به معنای سرور (انبساطی که به واسطه آن غم و اندوه را از بین می‌برد)، طرب (خارج شدن از حد اعتدال در سرور)، بطر (گذشتن از حد طرب)، فرح (مطلق شادی که تمام مراتب را دارد) و نشاط (آمدگی و سرزندگی برای انجام دادن کار) است (ابن منظور، ۱۳۰۰ق، ج ۷، ص ۴۱۳). شادی یکی از مهمترین هیجان‌های مثبت و احساسات خوشایند است که سلامت جسمی و روانی اعضای جامعه را متأثر می‌سازد. شادی مقابل هیجان‌های منفی، نظیر خشم، اضطراب، افسردگی و ... همواره با خشنودی، خوشبینی و امید همراه است (میکائیلی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۲۱؛ به نقل از امیرکافی، زارع، ۱۳۹۱، ص ۴۲). تفکیک مفهوم نشاط از شادی در ادبیات فارسی بسیار دشوار است مگر اینکه بر پایه معیارهایی، این دو واژه از یکدیگر تمیز داده شود. به طور کلی شادی به هیجان‌ات زودگذر همراه با احساسات لحظه‌ای گفته می‌شود ولی نشاط معنایی فراتر و جامع‌تر از شادی دارد و نشانه رضایت درونی و اقیان پایداتر می‌باشد (عنبری، ۱۳۹۷، ص ۱۶) به همین دلیل این پژوهش مفهوم نشاط را مبتنی بر آیات قرآن کریم بررسی نموده و این واژه را از این منظر تبیین می‌کند.

نشاط از منظر اجتماعی، عضوی از خانواده و چهارچوب مفهومی کیفیات زندگی، رضامندی اجتماعی، امنیت اجتماعی، سلامت اجتماعی رفتارهای جمعی و فراغت است این مفاهیم به نوعی متناظر با نشاط و شادمانی هستند. همچنین نشاط اجتماعی به عنوان یکی از موثرترین شاخص‌های اجتماعی در گسترش احساس رضایت عمومی از زندگی، بسط تعاملات اجتماعی، رشد اعتماد و مشارکت همه جانبه به شمار می‌رود (شریف زاده و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۱۶۰).

از منظر جامعه‌شناختی، نه تنها نشاط مفهومی فراتر از ادراک و پنداشت آدمی است، بلکه پدیده‌ای اجتماعی است که باید آن را در مناسبات اجتماعی، تجربه زیسته افراد، نظام قدرت، بافت تاریخی و فرهنگی و نیز ارزش‌های جامعه جستجو کرد. از منظر روان‌شناسی، نشاط مربوط به شخصیت افراد است، درحالی‌که علوم اجتماعی آن را حالتی از ارتباط اجتماعی دانسته است (اهتمام و تقی پور، ۱۴۰۳، ص ۹۱).

از دیدگاه دیگری، نشاط اجتماعی، برابر است با ارزیابی فرد درباره کلیت زندگی خود و نشاط، شناخت و ارزیابی و احساسی مثبت راجع به خواسته‌ها و ترجیحات فردی است. به دنبال این دیدگاه، آرگایل (۲۰۰۲) نشاط را با سه جزء هیجان مثبت، رضایت از زندگی و نبود

هیجانان منفی از جمله افسردگی و اضطراب تعریف می‌کند و روابط مثبت با دیگران، هدفمندبودن زندگی، رشد شخصیتی، دوست داشتن دیگران و طبیعت را از اجزای نشاط می‌داند.

براین اساس مساله شادی و نشاط مورد توجه قرار گرفته و با توجه به اینکه قرآن همیشه رویکردهای عمیق و پایداری را نسبت به موضوعات مختلف در درون خود دارد، این پژوهش مفاهیم مرتبط با نشاط را در متن قرآن بررسی نموده و بر مبنای آن به سولاتی از جمله تبیین مفهومی شادی و نشاط در قرآن چیست و زمینه یا علت آن با چه رویکردی مطرح شده است، اشاره دارد و این موضوع را مورد واکاوی قرار می‌دهد.

پیشینه پژوهش

میریان، باقری و براری کوهی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان (مطالعه تطبیقی شادی و نشاط از دیدگاه اسلام و عهدین) به مقایسه و تطبیق شادی و نشاط در قرآن و عهدین پرداختند. روش استفاده شده در این تحقیق روش توصیفی و از نوع تحلیل اسنادی است. نتایج این پژوهش نشان داد که قرآن و عهدین در بسیاری موارد شادی کردن را تأیید نموده و در برخی موارد شادی که عواقب سوئی را در پی داشته باشد را منع نموده اند. قرآن بیش از عهدین به معرفی عوامل شادی پرداخته است. از نظر ادیان الهی، شادی هایی که هم روحا و هم جسماً باعث رشد و ترقی انسان بوده و او را از مسیر زندگی خارج ننماید، ممدوح و شادی هایی که هر گونه اذیت و آزاری برای سایر مردم فراهم آورد، مذموم شمرده می شود. دین، موید آرزوها و شادکامی های اصولی انسان بوده، برای هدایت و دستیابی به آنها، برنامه و دستوراتی همچون: ایمان، اعتقاد و اطاعت را صادر کرده و از طرفی نیز با افسردگی، بی حالی و خودخوری، مخالف و با شوخ طبعی، خوش رفتاری، امیدواری، توانمندی و نشاط موافق است. سجادی زاده و رحمت آبادی (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان (نقش توسل به اهل بیت علیهم السلام در ایجاد آرامش و روحیه امیدواری و نشاط جوانان از منظر قرآن و حدیث) به این نتیجه رسیدند که یکی از ابعاد سلامتی، سلامت اجتماعی است که اهمیت آن برای جوانان، به خاطر ظرفیت های وجودی شان، مضاعف است و یکی از مولفه های سلامت اجتماعی از دیدگاه اسلام آرامش و امیدواری و نشاط است. به نظر می رسد از مهم ترین عواملی که به ایجاد و تقویت این مولفه در جوانان کمک می کند، توسل به اهل بیت علیهم السلام است. جوانان با توسل به اهل بیت علیهم السلام به خداوند عزوجل تقرب پیدا می کنند و در هنگام سختی و مشکلات در پناهگاه امن معصومان علیهم السلام ماوا می گیرند. همچنین انتظار ظهور حضرت مهدی (عج) و سرانجام، پیروزی نهایی حق بر باطل امید و نشاط و آرامش را برای جوانان به ارمغان می آورد. جعفری، مطیع و حاجی اسماعیلی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان (بررسی رابطه بین سطح امید به زندگی و نشاط درونی خانواده‌ها با قرائت و انس با قرآن در خانواده متعالی) که با رویکرد توصیفی، پیمایشی در میان خانواده‌ها انجام شد. شیوه نمونه گیری، خوشه ای چند مرحله ای بوده که ۲۱۵ نفر از خانواده های دانش آموزان متوسطه شهر اصفهان بطور تصادفی برای تحقیق انتخاب و برای جمع آوری اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. ابزار تحقیق شامل یک پرسشنامه استاندارد و دو پرسشنامه محقق ساخته بوده و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه ی گام به گام استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که بین سطح امید به زندگی مبتنی بر ابعاد چهارگانه انس با قرآن، تفکر معطوف به زمان، تفکر مثبت و نشاط درونی و قرائت قرآن کریم و بهبود خانواده‌ها به سمت خانواده متعالی ادراک شده، رابطه معناداری وجود دارد. همچنین قرائت قرآن کریم، رابطه بین ابعاد چهارگانه سطح امید به زندگی را با بهبود

خانواده متعالی ادراک شده، میانجی‌گری می‌کند. توکلی خانیکی و قاسمی شهری (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان (بررسی نقش تربیتی نشاط معنوی با توجه به گزاره‌های قرآنی و روایی) به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که اولاً شادی تعریف شده در گزاره‌های دینی متناسب با سبک زندگی اسلامی است. ثانياً «نشاط معنوی» شادی عقلانی، مطلوب، ممدوح و پایداری است که لذت‌ش فوق لذات حسی است و «لذت‌جویی صرف» را برنمی‌تابد و سبب پویایی، انگیزه‌بخشی، خلاقیت، سرزندگی، شادابی و همبستگی و کمال انسان می‌شود. این نشاط قوه‌ی مدرکه و اندیشه‌ی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. و او را به فعالیت‌های خداپسندانه و توبه و استغفار، رهنمون می‌شود و این تنها راه‌هایی از افسردگی و نگرانی است. همچنین، نشاط معنوی در ابعاد فردی و اجتماعی آن، تعادل را به همراه خواهد داشت. با از دست رفتن تعادل روانی، شاهد انواع اختلالات روانی فردی و از هم گسیختگی نظام اجتماعی خواهیم بود. نشاط معنوی که تجمعی از ویژگی‌های نشاط و معنویت است، نقش تربیتی بی‌همتا، مداوم و مؤثری در سلامت روان فرد و اجتماع خواهد گذاشت.

کلوئه لاو^۱ وچی زی^۲ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان (نشاط و رضایت از زندگی با واسطه عزت نفس و فعال‌سازی رفتاری: یک مدل واسطه‌گری سریالی) که با روش همبستگی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که فواید نشاط، به عنوان یک حالت خلقی و ویژگی شخصیتی، در ادبیات مربوط به بهزیستی ذهنی و سلامت جسمانی گسترده است. عزت نفس و فعال‌سازی رفتاری، هم مستقل و هم به صورت سریالی، واسطه ارتباط مثبت بین نشاط و رضایت از زندگی بود. این نتایج نشان می‌دهد که نشاط، عزت نفس و فعال‌سازی رفتاری بالاتر را پیش‌بینی می‌کند، که متعاقباً باعث افزایش رضایت از زندگی می‌شود. گدکووکیم^۳ (۲۰۲۴) در مقاله‌ای با عنوان بررسی تجارب رفاه معنوی شرکت‌کنندگان جشنواره مذهبی فراملی: یک رویکرد نظریه‌زمینه‌ای به این نتیجه رسیدند که رفاه معنوی با نشاط انسان مرتبط است. شش بعد معنویت از جمله دلبستگی به خدا، پاداش معنوی، رشد معنوی، تعالی نفس، معرفت دینی و معنایابی زندگی از طریق تقویت نشاط و آرامش شناسایی شد. هر یک از این ابعاد به حوزه‌های مختلف رفاه، مانند رشد شخصی، تسلط بر محیط، تعامل و داشتن روابط مثبت و تقویت نشاط کمک می‌کند. این مطالعه همچنین کشف کرد که تجربه معنویت تحت تأثیر نقش‌ها و سطوح مشارکت افراد در جشنواره‌های مذهبی قرار می‌گیرد. فعالیت‌های کلیدی مانند نماز، شرکت در مراسم دسته‌جمعی، غسل تعمید، شرکت داوطلبانه در برنامه‌های مذهبی، آوازخوانی، خواندن قرآن دسته‌جمعی و حضور در جماعت در به دست آوردن احساس رفاه معنوی و افزایش نشاط انسان مؤثر هستند.

در جمع‌بندی تحقیقات پیشین داخلی و خارجی یافته‌ها نشان می‌دهد که اسلام نه تنها با شادی و نشاط مخالف است بلکه شادی‌هایی که موجب رشد و ترقی انسان می‌شود را تایید نموده است. از دیدگاه اسلام توسل به اهل بیت علیهم السلام در هنگام سختی و مشکلات و همچنین انتظار ظهور حضرت مهدی (عج)، امید و نشاط و آرامش را برای جوانان به ارمغان می‌آورد. موارد دیگری چون قرانت و انس با قرآن به منظور دستیابی به خانواده متعالی، نشاط معنوی، تجربه شادی عقلانی و مطلوب، پرهیز از لذت‌جویی صرف، انگیزه‌بخشی،

1. Chloe Lau
2. Chiesi
3. Gedecho

خلافت، سرزندگی، شادابی و همبستگی و کمال که موجب سلامت ذهنی و جسمانی می شوند و احساس رفاه معنوی را در انسان ایجاد می کنند، نقاط مشترک مطالعه حاضر با مطالعات پیشین هستند. اما در هیچ یک از مطالعات پیشین که مرتبط با شادی و نشاط بودند، به تحلیل و بررسی مفهوم نشاط براساس آیات قرآن کریم پرداخته نشده است. این مطالعه با بررسی و تحلیل آیات قرآن کریم که مرتبط با نشاط و شادی هستند، به بازشناسی تحلیل محتوای مفهوم نشاط، شناسایی عوامل و ابعاد نشاط و در نهایت دسته بندی انواع نشاط پردازد.

مبانی نظری (۱) نشاط در اسلام

در دین اسلام نیز مفهوم شادی بارها با الفاظ مختلف در قرآن بیان شده است. این مفهوم در مجموع ۲۲ بار (يَفْرَحُوا، یک بار- فَرِحِينَ، یک بار- يَفْرَحُونَ، دو بار- فَرِحُوا، پنج بار- فَرِحُونَ، سه بار- فَرِحَ، دو بار- فَلْيَفْرَحُوا، یک بار- لَفَرِحْ، یک بار- تَفَرَّحْ، یک بار- الْفَرِحِينَ، یک بار- يَفْرَحْ، یک بار- تَفَرَّحُوا، یک بار- تَفَرَّحُونَ، دو بار) در قرآن آمده است (بخشایش و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۸۷ به نقل از لقمان، ۱۳۸۰، ص ۱۸). موضوع شادی و نشاط یکی از موضوعات مهمی است که در نگاه دینی دستورات موکدی به توصیه به شاد زیستن و شادی آفرینی در خانواده^۱، با مومنین^۲، با کودکان^۳ شده است و حتی یکی از نشانه های مومن معرفی شده و آثار و برکات برای نشاط و شادی آفرینی بیان شده است مانند آموزش گناهان، چند برابر شدن حسنات، شادی روز رستاخیز، برترین مرتبه بهشت، شادی دنیا و آخرت، برطرف شدن گرفتاری در دنیا (محمدی ری شهری، ۱۳۷۱، صص ۳۹۲-۳۹۵). عوامل ایجابی و سلبی در خصوص نشاط می تواند جنبه های اثرگذار بر آن را به شکل مطلوب تری تبیین کند.

(۲) عوامل موثر بر شادی و نشاط در اسلام

براساس توصیه های ائمه (ع) در مورد شادی عوامل ایجابی و سلبی اثرگذار در نشاط وجود دارد، عوامل ایجابی شامل اعتقادی و طبیعی می باشد که این عوامل در نشاط زندگی مادی مومن موثر است و عواملی سلبی اموری بوده که ترک آن، در نشاط موثر است.

(۳) عوامل ایجابی در نشاط

ایجاب به هر چیزی که بیانگر قصد و اراده باشد و ضمانتی برای اجرای آن در نظر گرفته شود گفته می شود. از جمله عوامل ایجابی در بحث نشاط می توان به یاد خدا (ایمان)، ایمان به آخرت، انجام عبادات (نماز-روزه)، اعتماد به خدا، شناخت دنیا (پذیرش)، شکیبایی و صبر، تلاوت قرآن، اشتغال و کار، یاد مرگ (برطرف کننده آرزوهای نگران کننده)، ذکر گفتن (لا حول ولا قوة... / یارثوف یا رحیم / لاله لاله / ذکر یونسیه / ذکر صلوات)، توسل به اهل بیت علیهم السلام- مخصوصا توسل به امام حسین علیه السلام، غنیمت حال (غرقگی)، ارتباط با دیگران، خوش اخلاقی، شوخ طبعی، صدقه دادن، ابراز شادمانی، مدارا کردن، رعایت حقوق دیگران، وفا داری، اذان گفتن، استغفار، عفت ورزیدن و ذکر صلوات اشاره کرد (محمدی ری شهری، ۱۳۹۲، صص ۳۰۳-۳۵۵). عوامل طبیعی از دل طبیعت و ویژگی

۱. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ نَفَعَ عِيَالَ اللَّهِ وَادَّخَلَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِ سُرُورًا؛ فرمودند: مخلوق عیال خدا هستند و محبوبترین آنها نزد خدا کسی است که بعیال خدا سود دهد، و بخانواده‌نی شادی رساند. (کلینی، بی تا، ج ۲، ص ۱۶۴).

۲. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْمُؤْمِنُ دَعْبٌ لِعَبٍّ وَ الْمُتَأَنِّقُ قَطْبٌ غَضِبٌ؛ فرمود: مؤمن خوشرو و بذله گو است و منافق بدخو و خشم جو
۳. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ دَارًا يُقَالُ لَهَا دَارُ الْفَرَحِ، لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا مَنْ فَرَّحَ الصَّبِيَّانَ؛ فرمودند: همانا در بهشت سرایی است به نام دار الفرح که تنها کسانی به آن در آیند که کودکان را شاد کنند (کنز العمال، ح ۶۰۰۹)

های درونی و فطری موثر بر زندگی انسان ناشی می شود. از جمله عوامل طبیعی موثر بر نشاط شامل پیاده روی، ثروت (رفاه)، تشکیل خانواده، لذت جنسی، آراستگی، لباس روشن، استحمام، انگشتر فیروزه، سر را شستن (شستن سر با سدر)، ورزش، شستن دست، خواب کافی، فرو رفتن در آب، نگاه به همسر زیبا، بوی خوش، عدم فقدان عزیزان (مرگ)، آشامیدن، نگاه به سبزه، سوارکاری، مرکب خوب، خانه وسیع، سرد نبودن طبع و برخی امور شخصی مانند مسواک زدن اشاره کرد (محمدی ری شهری، ۱۳۹۴، ص ۲۹۱-۳۰۱)

۴) عوامل سلبی در نشاط

عوامل سلبی به صفات مثبتی بر کمال و جمال مانند علم، قدرت، غنا، اراده، حیات و علیت اشاره دارد که عبارتند از جسم، صورت، حرکت داشتن، ساکن بودن یا وزن داشتن که دانشمندان علم کلام و فلسفه صفاتی را که از خدا سلب می نمایند و خداوند از آن منزّه است از صفات و عوامل سلبی می دانند. بر این اساس از عوامل سلبی موثر بر نشاط می توان به نگران نبودن از آینده، پرهیز از چشم چرانی، لذت گرایی، ترک منفی نگری، نداشتن بدهکاری، عدم پیروی از هوای نفس، ترک فرصت سوزی، خرسندی از لغزش دیگران، دل بسته نبودن به دنیا، نبود فقر، مسخره کردن، ترک آفات اخلاقی، روی گردانی از یاد خدا، شوخی زیاد، بالیدن به گناهکاری، دلخوشی از ستایش های دروغین و سرمست بودن از فراوانی مال اشاره کرد (محمدی ری شهری، ۱۳۹۴، صص ۴۳۵-۴۴۹).

آنچه در برخی احادیث است که بین شاد کردن مومنان و پاداش بهشت رابطه معناداری وجود دارد. اما نکته مهم اینجاست که بر اساس هدف و فرجام زندگی، شادی و نشاط از دید اسلام دارای حد و مرز است. محتوا و قالب شاد و نشاط و عوامل آن نباید با روح توحیدی و اسلامی در تضاد باشد. یعنی شادی به صورت مطلق مورد نهی خداوند نیست بلکه نوع شادی کردنی مذموم است موجب برانگیختن انسان در برابر خدا و انحراف از راه مستقیم شود. همچنین نشاط و شادی کردنی که موجب آزار و اذیت دیگران شده و حقوق آنها را پایمال کند و یا مسخره کردن و دست انداختن دیگران همراه باشد ناپسند بوده و باید از آن اجتناب کرد. بنابراین اسلام دین نشاط و شادی است و اصل قضیه با نشاط بودن در آن نه تنها نهی نکرده، بلکه تاکید داشته و بر ارتقاء آن راهکارهای عملی نیز ارائه داده است (هزارجریبی و مردادی، ۱۳۹۳، ص ۱۸)

۵) پیامدهای نشاط

نشاط و شادی در جنبه های مختلف زندگی فردی و جمعی انسان ها اثر گذار است که برخی از فواید و پیامدهای نشاط که ضرورت پرداخت به آن در زندگی مورد توجه قرار دارد به شرح ذیل به صورت موردی اشاره می شود:

جدول (۱) پیامدهای فردی و اجتماعی نشاط در زندگی

پیامدهای اجتماعی	پیامدهای فردی
اعتماد اجتماعی	امید به آینده
پذیرش دیگران	احساس شادی و نشاط یک از خواسته های فطری
رشد شخصی	توسعه اقتصادی (توسعه منابع انسانی براساس کیفیت بخشی)
ایجاد خلاقیت	بهترین درمان برای جلوگیری از بیماری های روانی
هدفمندی در زندگی	ارتقاء همبستگی اجتماعی (مسئولیت متقابل) مثل جشن عروسی ها
بهره‌وری در زندگی	روابط سازنده و مثبت با دیگران

روش پژوهش

تحلیل محتوا یکی از روش‌های اسنادی است و به بررسی نظام مند، عینی، کمی یا کیفی و تعمیم‌پذیر پیام‌های یک متن می‌پردازد. این روش در دسته‌بندی روش‌ها، پنهانگر محسوب می‌شود و از آن برای بررسی محتوای آشکار پیام‌های موجود در یک متن استفاده می‌شود (بخشی و جلانیان بخشنده، ۱۳۹۵، ص ۱۲۵). تحلیل محتوا می‌تواند کمی و براساس آمار و ارقام اندازه‌گیری باشد و می‌تواند با تمرکز بر روی تفسیر و درک متن کیفی باشد (نقی پور و بیگناشی، ۱۴۰۳، ص ۱۸۶). در هر دو حالت، کلمات، مضامین و مفاهیم را در متن، دسته بندی یا «کدگذاری» کرده و در نهایت نتایج تجزیه و تحلیل می‌شود. در این تحقیق از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی استفاده شد و ابتدا فهرست‌های مشخصی از آیات قرآن تهیه شد و حوزه تحقیق آیات قرآن بوده است. به منظور نمونه‌گیری، از روش نمونه‌گیری هدفمند وابسته به معیار استفاده شد. از آنجا که موضوع اصلی پژوهش شادی و نشاط بود، واحد مورد بررسی آیاتی بوده است که یکی از کلمات نشاط، فرح، نصرة، مرح، مسرور، ناضرة، یستبشر، سرور، ناعم، بهجة، مرحبا، مرحا، تسر، فرحین، تحبرون و فاکهین در آن اشاره شده است. انتخاب این کلمات براساس نظرات ۵ نفر از صاحب نظران علوم قرآنی بوده است و معیار تعیین کلمات نشاط و شادمانی بوده است. سپس معنی با توجه به آیات قبل و بعد بررسی شده و ابتدا مفهوم و سپس علت یا زمینه به منظور تبیین موضوع اشاره شده است. برای شناسایی آیاتی که یکی از این واژه‌ها در آن به کاررفته بود از نرم افزارهای قرآنی استفاده شد و سپس ترجمه‌های اساتید (الهی قمشه ای، انصاریان، فولادوند، آیتی، مکارم شیرازی) مقایسه و ارزیابی شد. به منظور رسیدن به یافته‌های نهایی براساس تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش کدگذاری در سه مرحله باز، محوری و گزینشی انجام شد. در مرحله کدگذاری باز آیات قرآنی که در آن کلمات مورد نظر پژوهش شناسایی شده بود مشخص شد، سپس به منظور کدگذاری محوری جهت گیری کلی و کد اولیه مبتنی بر مفهوم نشاط از آیات قرآن استخراج شد و نهایتاً کدگذاری گزینشی در قالب مقوله و مفهوم دسته بندی شدند. به منظور اطمینان از روایی و پایایی یافته‌ها، در هر مرحله پس از شناسایی مفاهیم و بررسی یافته‌ها، نتایج به روایت ۱۰ نفر از متخصصان و اساتید علوم قرآنی، جامعه شناسی و علوم اجتماعی و فرهنگی رسید و اصلاحات لازم انجام شد.

یافته‌های پژوهش

این پژوهش باهدف تبیین مفهوم نشاط مبتنی بر واژه‌های فرح، مرح، سرور و نشاط از آیات قرآن استخراج شده است. در بررسی یافته‌ها و مستندات ابتدا به آیات قرآنی و استخراج نتایج آن مرتبط با موضوع اصلی نشاط یا مفاهیم منتهی به آن اشاره خواهد شد.

جدول شماره (۲) تحلیل محتوا آیات قرآنی براساس کلید واژه «نشاط»

ردیف	سند	جهت گیری کلی	کد اولیه	مقوله	مفهوم
۱	النازعات/۲	فرشتگان جان اهل ایمان را به آسایش و نشاط می‌برند	جان دادن با نشاط در مومنان	ایمان به خدا	الهی
۲	القصص/۷۶	غرور و نشاط قارون به خاطر ثروت زیاد	مغرور شدن به گنج و مال	گنج و مال دنیا	اخلاقی
۳	مطففین/۲۴	چهره‌های با طراوت و با نشاط به خاطر نعمت‌های پایدار بهشتی	نشاط در چهره به دلیل نعمت پایدار	نعمت‌های بهشتی	الهی
۴	غافر/۷۵	سرگرمی به هوسرانی باطل در دنیا و نشاط مغرورانه	نشاط مغرورانه ناشی از هوسرانی باطل	سرگرمی باطل	اخلاقی

براساس یافته های جدول (۲) می توان نشاط را در دو دسته نشاط ممدوح و مذموم تقسیم بندی کرد. منشا نشاط ممدوح ایمان، نعمت الهی و آرامش در مرگ بوده و موجب سعادت، رضایت الهی و پاداش اخروی می شود. ولی در مقابل منشا نشاط مذموم شامل غرور، ثروت، شهوت و بی عدالتی است که در نهایت طغیان، عذاب الهی و سقوط معنوی را در پی دارد. در این جدول کلمات عربی «نشاط، فرح، نضرة، مرح» بررسی شده است و مبتنی بر تفسیر قرآن واژه «نشاط» در فارسی تحلیل شده است.

جدول شماره (۳) تحلیل محتوا آیات قرآنی براساس کلید واژه «مسرور»

ردیف	سند	جهت گیری کلی	کد اولیه	مقوله	مفهوم
۱	انشقاق/۹	شادی مومنان از دیدار و بودن با خویشان در بهشت	شادمانی از ملاقات با خویشان	ملاقات بهشتیان	اخلاقی
۲	انشقاق/۱۳	مومنان همواره در میان خانواده خوشحال و شادمانند.	شادمانی از حضور در میان خانواده	حضور در خانواده	اخلاقی
۳	قیامت/۲۲	در روز قیامت صورت های مومنان شاداب و مسرور است	شادابی صورت های مومنان در قیامت	ایمان به خدا	اخلاقی
۴	توبه/۱۲۴	مومنان واقعی از نزول سوره ها به ایمانشان افزوده می شود و شادمان و مسرورند.	شادمانی افراد با ایمان از نزول سوره	ایمان به خدا	اخلاقی
۵	زمر/۴۵	شادی مردم بی ایمان از یاد کردن معبودان دیگر	شادی مردم بی ایمان از یاد کردن غیر خدا	ایمان به غیر خدا	اخلاقی

براساس یافته های جدول (۳) می توان نشاط را در دو دسته نشاط ایمانی و غیر ایمانی تقسیم بندی کرد. بر این اساس عوامل نشاط ایمانی، ایمان، خانواده و وحی الهی است که موجب رضایت الهی و سعادت اخروی می شود و بر طبق ارزیابی قرآن در دسته نشاط ممدوح قرار دارد. در مقابل عوامل نشاط غیر ایمانی شرک و یاد غیر خدا بوده که در نهایت گمراهی و عذاب الهی را در پی داشته و بر طبق ارزیابی قرآن در دسته نشاط مذموم قرار دارد. در این جدول کلمات عربی «مسرور، ناضرة، یستبشر» بررسی شده است و مبتنی بر تفسیر قرآن واژه «مسرور» در فارسی تحلیل شده است.

جدول شماره (۴) تحلیل محتوا آیات قرآنی براساس کلید واژه «طراوت»

ردیف	سند	جهت گیری کلی	کد اولیه	مقوله	مفهوم
۱	انسان/۱۱	خداوند مومنان را در روز قیامت شادمانی و طراوت می بخشد	طراوت مومن در قیامت	بخشش خداوند	الهی
۲	غاشیة/۸	در آن روز چهره هایی شاداب و با طراوت (به نعمت های بهشتی)	خشنود و با طراوت در روز قیامت	نعمت های بهشتی	الهی
۳	نمل/۶۰	نزول باران و رویاندن باغ هایی خرم و با طراوت	طراوت باغ با نزول باران	قدرت الهی	الهی

براساس یافته های جدول (۴) ابعاد طراوت شامل دو بعد معنوی/اخروی و طبیعی/دنیوی می باشد. بر این اساس عوامل بعد معنوی/اخروی طراوت، پاداش الهی، ایمان و نعمت های اخروی است که در چهره و حالت روانی مومن جلوه می کند که می توان این پیام را از قرآن برداشت کرد که طراوت نشانه رضایت الهی و آرامش درونی است. همچنین عوامل بعد طبیعی/دنیوی طراوت، باران آسمانی و قدرت خالق است که در باغ و رویش گیاهان جلوه می کند که می توان این پیام را از قرآن برداشت کرد که طراوت نشانه قدرت خالق، زیبایی طبیعی و رزق الهی است. در این جدول کلمات عربی «سرور، ناعم، بهجة» بررسی شده است و مبتنی بر تفسیر قرآن واژه «طراوت» در فارسی تحلیل شده است.

جدول شماره (۵) تحلیل محتوا آیات قرآنی براساس کلید واژه «مرحا»

ردیف	سند	جهت گیری کلی	کد اولیه	مقوله	مفهوم
۱	اسراء/۳۷	تکبر و سرمستی بر روی زمین	پرهیز از سرمستی و تکبر	نهی از تکبر و سرمستی	اخلاقی
۲	لقمان/۱۸	روی گردانی از مردم به خاطر غرور و راه رفتن متکبرانه بر روی زمین	پرهیز از سرمستی و غرور	نهی از غرور و سرمستی	اخلاقی

براساس یافته های جدول (۵) می توان برای نشاط دو بعد مطلوب و نکوهیده در نظر گرفت. بر این اساس نشاط ممدوح و ایمانی، نشاط مطلوب و نشاط مذموم و غیر ایمانی، نشاط نکوهیده محسوب می شود. عوامل نشاط مطلوب، ایمان و نعمت و وحی الهی است که موجب سعادت و رضایت الهی می شود. عوامل نشاط نکوهیده شرک، ثروت، غرور و سرمستی است که نزد خداوند ناپسند است و طغیان، عذاب الهی و سقوط معنوی را در پی دارد. در این جدول کلمه عربی «مرحا» بررسی شده است و مبتنی بر تفسیر قرآن واژه «غرور و سرمستی» در فارسی تحلیل شده است.

جدول شماره (۶) تحلیل محتوا آیات قرآنی براساس کلید واژه «مرحبا»

ردیف	سند	جهت گیری کلی	کد اولیه	مقوله	مفهوم
۱	ص/۵۹	عدم خوشحالی اهل طغیان و کفار در آتش جهنم	ناخوشایندی کافران	کفر و طغیان	اخلاقی
۲	ص/۶۰	نبود خوشی و گشایش از عذاب الهی در آخرت	ناخوشی از عذاب	عذاب الهی	اخلاقی

براساس یافته های جدول (۶) نشاط ایمانی که ناشی از ایمان به خدا و نعمت و وحی الهی است که در نهایت خشنودی مومنان و رضایت الهی را به همراه داشته و سعادت ابدی نصیبشان می شود. در مقابل نشاط غیر ایمانی که ناشی از شرک، ثروت و غرور است در نهایت ناخوشی کافران و نارضایتی خداوند را به همراه داشته و عذاب الهی نصیبشان می شود. از عوامل کفر و طغیان باعث خوشحال نبودن، ناخوشی و عدم گشایش در آتش و عذاب آخرت می باشد. در این جدول کلمه عربی «مرحبا» بررسی شده است و مبتنی بر تفسیر قرآن واژه «حال خوش» در فارسی تحلیل شده است.

جدول شماره (۷) تحلیل محتوا آیات قرآنی براساس کلید واژه «شاد و شادمانی»

ردیف	سند	جهت گیری کلی	کد اولیه	مقوله	مفهوم
۱	بقره/۶۹	رنگ زرد که بینندگان را شاد می کند	شادی به رنگ	رنگ روشن	طبیعی
۲	آل عمران/۱۷۰	شادی از آنچه خداوند به آنها داده است	شادمانی از فضل خدا	فضل الهی	الهی
۳	الحجر/۶۷	شادی باطل مردم شهر به خیال کامروایی از جوانان	شادی قوم لوط از جوانان	کامروایی باطل	روانشناختی
۴	روم/۱۵	مومنان و کسانی که عمل صالح انجام داده اند در بهشت شادند	منزلت در بهشت	ایمان و عمل صالح	اخلاقی
۵	روم/۴۸	شادی مردم از نزول باران	نزول باران	رحمت الهی	الهی
۶	توبه/۱۱۱	شادی مومنان در ازای معامله با خداوند در بهشت	معامله با خدا	وعده خدا	الهی
۷	زخرف/۷۰	مومنان با همسرانشان مسرور و شادمان در بهشت هستند.	همراهی همسران مومن	ایمان به خدا	الهی
۸	طور/۱۸	از بهشت های پر نعمت پروردگارشان شاد و مسرورند.	بهشت های پر نعمت	بهشت	الهی
۹	عبس/۳۸ و ۳۹	اهل ایمان چهره هایی گشاده و فروزان دارند و خندانند.	گشادگی چهره مومنان	ایمان به خدا	الهی

براساس یافته های جدول (۷) و براساس دسته بندی نشاط، می توان گفت عوامل نشاط مطلوب شامل ایمان و عمل صالح، فضل و رحمت الهی، وعده خداوند و بهشت است که موجب سعادت و رضایت الهی می شود. در مقابل عوامل نشاط نکوهیده شامل شهوت، شرک، ثروت و غرور است که موجب گمراهی و عذاب الهی می شود. ابعاد نشاط نیز شامل دو بعد معنوی/اخروی و طبیعی/دنیوی می باشد. بعد معنوی/اخروی نشاط اشاره به ملاقات مومنان در بهشت و نعمت های بهشتی دارد و بعد طبیعی/دنیوی به مشاهده رنگ روشن بودن در جمع خانواده اشاره دارد. در این جدول کلمات عربی «تسر، یستبشر، فرحین، تحبرون، فاکهین» بررسی شده است و مبتنی بر تفسیر قرآن واژه «شاد و شادمان» در فارسی تحلیل شده است.

جدول شماره (۸) تحلیل محتوا آیات قرآنی براساس کلید واژه «فرح»

ردیف	سند	جهت گیری کلی	کد اولیه	مقوله	مفهوم
۱	آل عمران/۱۲۰	شادمانی دشمنان از بدبختی مسلمانان	پرهیزکاری	شکیبایی، علم خدا	روانشناختی
۲	آل عمران/۱۸۸	شادی از کارهای ناپسند و دوری از عذاب الهی	انجام کار ناپسند	عذاب الهی	الهی
۳	انعام/۴۴	غفلت از نعمت ها و گرفتار شدن به ناگاه	نعمت الهی	فراموشی نعمت	اخلاقی
۴	توبه/۵۰	شادی دشمنان از رنج پیامبر و بی توجهی به آنچه از پیش در نظر داشتند	رنج و زحمت پیامبر	شادمانی از رنج	روانشناختی
۵	توبه/۸۱	کراهت از جهاد و شادمانی از راحتی	عدم اطاعت	کراهت از جهاد	اخلاقی
۶	یونس/۲۲	شادمانی از حرکت در دریا با باد خوش	نیروی باد	گردش در زمین	طبیعی
۷	یونس/۵۸	شادی از فضل و رحمت خدا و برتری آن بر هر چیز دیگر	فضل الهی	رحمت الهی	الهی
۸	هود/۱۰	شادمانی از رهایی از رنج و به خود بالیدن	پایان رنج و سختی	نعمت و آسایش	طبیعی
۹	رعد/۲۶	شادی از زندگی دنیوی و نادیده گرفتن آخرت	گشادگی روزی	زندگی دنیا	طبیعی
۱۰	رعد/۳۶	شادی اهل کتاب از نزول قرآن و پذیرش آن	نزول قرآن	شادمانی اهل کتاب	اخلاقی
۱۱	مومنون/۵۳	شادمانی باطل از کار و آیین گروه خودشان	شادی باطل	گمراهی با باطل	روانشناختی
۱۲	نمل/۳۶	شادمانی به هدایای دنیوی	هدیه دنیا	برتری هدیه الهی	طبیعی
۱۳	روم/۴	شادی مومنان در همه امور به فرمان خداست	پیروزی مومنان	یاری خدا	الهی
۱۴	روم/۳۲	شادمانی گروه ها به به عقاید باطل خود	شادی کاذب	عقاید باطل	روانشناختی
۱۵	روم/۳۶	شادی مردم از رحمت خداوند	توجه خداوند	رحمت الهی	الهی
۱۶	غافر/۸۳	شادی و غرور به عقاید باطل بعد از معجزات و ادله الهی	غرور به عقاید باطل	گمراهی با باطل	روانشناختی
۱۷	شوری/۴۸	شادی به جهت لطف و رحمت الهی	لطف و رحمت خداوند	رحمت الهی	الهی
۱۸	حدید/۲۳	شادمانی به نعمت های داده شده	شادی دنیوی	ناپداری نعمت	طبیعی

براساس یافته های جدول (۸) و براساس دسته بندی نشاط، می توان گفت نشاط مطلوب عوامل دیگری شامل فضل و لطف و رحمت الهی، نزول قرآن و یاری خداوند دارد که موجب رضایت الهی، سعادت، خوشبختی اخروی و جاودان مومنان می شود. نشاط نکوهیده عوامل دیگری شامل شادمانی از رنج و بدبختی دیگران، انجام کار ناپسند، فراموشی نعمت، عدم اطاعت از خداوند و عقاید باطل دارد که موجب نارضایتی خداوند، گمراهی، بدبختی اخروی کافران و مشرکان می شود. همچنین براساس ابعاد نشاط می توان گفت موارد علم

خداوند، هدیه الهی و پرهیزکاری شکیبایی به بعد معنوی/اخروی نشاط اشاره دارند و موارد گردش در زمین و نعمت و آسایش در زندگی دنیوی به بعد طبیعی/دنیوی نشاط اشاره دارند. در این جدول کلمات عربی «فرح و مشتقات آن» بررسی شده است و مبتنی بر تفسیر قرآن واژه «شادی و خوشحالی» در فارسی تحلیل شده است.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش، تحلیل مفهومی و معنایی واژه‌های مرتبط با نشاط از آیات قرآن را بررسی می‌کند. واژه‌های «فرح»، «مرح»، «سرور» و «نشاط» در قرآن به جنبه‌های مختلف انسان‌شناسی و دینی اشاره دارند که در نهایت می‌توان آن‌ها را به دو دسته کلی تقسیم کرد: نشاط ممدوح و نشاط مذموم.

۱) **نشاط ممدوح:** بر اساس یافته‌ها، نشاط مثبت و مطلوب در قرآن غالباً به ایمانیات انسانی و رابطه فرد با خداوند مربوط می‌شود. این نوع نشاط ناشی از آرامش درونی است که به دلیل ایمان به خدا، برخوردار از نعمت‌های الهی و کسب رضایت الهی به وجود می‌آید. نمونه‌هایی مانند شادی مؤمنان در بهشت، شادابی چهره‌های مومنان در روز قیامت، و خوشحالی از پیروزی‌های معنوی و الهی در قرآن به وضوح این نوع نشاط را تبیین می‌کنند. همچنین، قرآن به نقش ایمان و عمل صالح در ایجاد شادی و نشاط اشاره کرده و آن را به‌عنوان نتیجه‌ای از توکل به خدا و ایمان به وعده‌های او معرفی می‌کند.

۲) **نشاط مذموم:** این نوع نشاط مرتبط با غرور، مال و ثروت دنیوی و لذت‌جویی‌های غیر مشروع است. آیات قرآن بر ناپسند بودن شادی‌های ناشی از غرور و تکبر تأکید دارند. قرآن هشدار می‌دهد که شادی بر اساس مال و ثروت دنیوی و شهوات ناپایدار، نه تنها به معنای واقعی نشاط نمی‌انجامد بلکه موجب فساد روحی و سقوط اخلاقی می‌شود. به‌ویژه در آیه‌هایی که به غرور قارون و شادی‌های ناشی از طغیان کافران اشاره دارند، این‌گونه نشاط‌ها به‌عنوان عواملی که انسان را از مسیر صحیح دور می‌کنند، نقد شده‌اند.

۳) **طراوت و شادمانی طبیعی:** آیات قرآن به نوعی دیگر از نشاط که ناشی از طبیعت و محیط پیرامون انسان است، اشاره دارند. نعمت‌های طبیعی مانند باران و قدرت رویش گیاهان به‌عنوان نشانه‌هایی از قدرت خداوند و منابع طبیعی که انسان باید شکرگزار آن‌ها باشد، مورد توجه قرار می‌گیرند. این نوع طراوت، همچون نشاط ناشی از نعمت‌های بهشتی، به‌عنوان تأثیری مثبت و آرامش‌بخش در زندگی انسانی شناخته می‌شود.

۴) **نتیجه‌گیری کلی:** از منظر قرآن، نشاط و شادی باید بر مبنای ارزش‌های اخلاقی، ایمانی و الهی قرار گیرد تا منجر به سعادت و تکامل معنوی انسان شود. در مقابل، هر نوع نشاطی که از ریشه‌های دنیاطلبانه و بی‌پایه سرچشمه بگیرد، نه تنها فاقد ارزش‌های معنوی است بلکه می‌تواند موجب انحطاط فردی و اجتماعی شود. بنابراین، قرآن به‌طور شفاف بین نشاط‌های مثبت و منفی تمایز قائل می‌شود و انسان را به سوی شادی‌های حقیقی، که مبتنی بر ایمان و تقواست، هدایت می‌کند.

این یافته‌ها به‌طور کلی تبیین می‌کنند که مفهوم نشاط در قرآن نه تنها به بُعد جسمی و دنیوی انسان بلکه به ابعاد روحی و معنوی نیز ارتباط دارد و هر گونه نشاطی که با اصول اخلاقی و دینی همخوانی نداشته باشد، از نظر قرآن مذموم است.

ملاحظات اخلاقی

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آن‌هاست.

مشارکت نویسندگان

جمع‌آوری داده‌ها: فائزه تقی پور

تهیه گزارش پژوهش: علی جانقربان

تحلیل داده‌ها: زینت نجاری

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تضاد منافع وجود ندارد.

حمایت مالی

نویسندگان اظهار می‌دارند که در روند تهیه و نگارش این مقاله، هیچ‌گونه بودجه، گرنت یا حمایت مالی دیگری دریافت نکرده‌اند.

فهرست منابع

قرآن کریم

ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۳۰۰ق). لسان العرب. المطبعة المیرية.

اهتمام، حامد؛ و تقی پور، فائزه. (۱۴۰۳). راهبردهای استفاده از شبکه‌های اجتماعی به منظور تقویت نشاط در خانواده. مطالعات راهبردی فرهنگ، ۴(۴)، ۸۷-۱۲۴.

<https://doi.org/10.22083/scsj.2024.456579.1174>

بخشایش، علیرضا؛ مرتضوی، مهناز؛ و حائری، محمود. (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی مفهوم شادی و نشاط از دیدگاه اسلام و روانشناسی. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۱(۱)، ۸۴-۱۰۱.

بخشی، حامد؛ و جلائیان بخشنده، وجیهه. (۱۳۹۵). راهنمای تحلیل محتوا، نوندورف، کیمبرلی ای. انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.

حسینی، سیده طیبه؛ و کمالی زاده، طاهره. (۱۳۹۱). مفهوم شادی و نشاط در احادیث. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۱(۱)، ۱۱۷-۱۳۷.

جعفری، بیتا؛ مطیع، مهدی؛ و حاجی اسماعیلی، محمدرضا. (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین سطح امید به زندگی و نشاط درونی خانواده‌ها باقرانیت و انس با قرآن در خانواده

متعالی. سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، ۶(۲)، ۱-۱۰.

خاشعی، فاطمه؛ شمشیری، محمدرضا؛ و حبیب‌اللهی، مهدی. (۱۴۰۲). تأثیر فرهنگ سازی با تکیه بر سنت‌های الهی موجود در آیه ۷ سوره ابراهیم، بر ایجاد نشاط و امید

در جامعه. قرآن، فرهنگ و تمدن، ۴(۴)، ۱۱۱-۱۳۳.

<https://doi.org/10.22034/jksl.2023.390581.1211>

تقی پور، فائزه؛ و بیکنکاشی، وحید. (۱۴۰۳). تحقیق در اثرات رسانه. انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.

توکلی خانیکی، محمد جواد؛ و قاسمی شهری، سیدعلی. (۱۳۹۹). بررسی نقش تربیتی نشاط معنوی با توجه به گزاره‌های قرآنی و روایی. دوفصلنامه آموزه‌های تربیتی

در قرآن و حدیث، ۶(۱)، ۱۴۳-۱۵۹.

<https://doi.org/10.22034/iued.2020.240021>

زینی ملک آباد، هادی؛ نیل ساز، نصرت. (۱۳۹۰). جایگاه شادی و نشاط در قرآن و روایات. فرهنگ در دانشگاه اسلامی زمستان، ۱(۱)، ۵۰-۶۸.

سجادی زاده، سید علی؛ و رحمت‌آبادی، اعظم. (۱۴۰۰). نقش توسل به اهل بیت علیهم السلام در ایجاد آرامش و روحیه امیدواری و نشاط جوانان از منظر قرآن و حدیث.

دوفصلنامه آموزه‌های قرآن و عترت، ۳(۱)، ۹۱-۷۳.

شریف زاده، حکیم سادات؛ میر محمد تبار، سید احمد؛ و عدلی پور، صمد. (۱۳۹۶). بررسی عوامل موثر بر نشاط اجتماعی در ایران فراتحلیلی از تحقیقات موجود. راهبرد

فرهنگ، ۱۰(۴۰)، ۱۵۹-۱۸۰.

صادقی نیری، رقیه. (۱۳۹۳). مفهوم شادی و نشاط از دیدگاه قرآن، مبانی اسلامی و سیره و کلام انمه معصومین (ع). فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۱(۱)، ۱۵-۲۹.
عارف، ابریشم؛ و کاشانی، مجید. (۱۴۰۱). تاثیر شبکه های اجتماعی فضای مجازی بر نشاط اجتماعی معلمان شهر تهران در سال ۱۳۹۹. فصلنامه رهپویان ارتباطات و فرهنگ، ۱(۳)، ۸۷-۱۰۰. doi: 10.22034/rcc.2022.253276

عبرنی، موسی. (۱۳۹۷). سنایش شادمانه تبیین؛ نشاط اجتماعی در ایران. انتشارات دانشگاه اصفهان.
معین، محمد. (۱۳۸۹). فرهنگ معین. فرهنگ معین.

میریان سیداحمد؛ باقری حسین؛ و براری کوهی، سوسن. (۱۳۹۴). مطالعه تطبیقی شادی و نشاط از دیدگاه اسلام و عهدین. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۲(۲)، ۵۱-۸۰.

محمدی ری شهری، محمد. (۱۳۹۲). الگوی شادی در نگاه قرآن و حدیث (فارسی-عربی). موسسه علمی و فرهنگی دارالحدیث.

موسوی، میرطاهر، قاسم زاده. (۱۳۹۷). جامعه شناسی شادی؛ رویکرد اجتماعی و شناختی بر مطالعه ی شادی. انتشارات آگاه.

میکائیلی، جعفر؛ خورسندی، مرتضی؛ و همایونی، فاطمه السادات. (۱۳۹۶). بررسی نقش عوامل اجتماعی - اقتصادی موثر بر شادی؛ مطالعه موردی جمعیت فعال شهر تهران. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۳(۱۲)، ۱-۴۱.

<https://doi.org/10.22054/rjsw.2017.10035>

هزارجریبی، جعفر؛ و مرادی، سجاد. (۱۳۹۳). نشاط اجتماعی و عوامل مرتبط با آن، مطالعه در بین دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی. نشریه مطالعات ملی، ۱۵(۴)، ۳-۲۶.

هزارجریبی، جعفر؛ و صفری شالی، رضا. (۱۳۸۹). بررسی مفهوم شادکامی اجتماعی و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی در استان مرکزی). فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱(۳)، ۳۱-۷۲.

Dickey, M.T. (1999). "The Pursuit of Happiness", [Http://www.Dickey.org/happy.htm](http://www.Dickey.org/happy.htm)

Eysenck, H.J. (1990). Happiness, Fact and Myths. Lawrence Erlbaum.

Kifle Gedecho, Ermias. Kim, Seongseop (Sam). (2024). Exploring the spiritual well-being experiences of transnational religious festival attendees: A grounded theory approach, *Tourism Management Perspectives*, 53(September 2024), 101-289.
<https://doi.org/10.1016/j.tmp.2024.101289>

Lau, Chloe. Chiesi, Francesca. Hofmann, Jennifer. (2020). Cheerfulness and life satisfaction mediated by self-esteem and behavioral activation: A serial mediation model, *Personality and Individual Differences*, 166(1)110-175.

<https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110175>

Ghathei, F. (2008). Survey of happiness relationship and educational factors quality on elementary school in Tehran County. University of Teacher Training.

Diener, E. & M. Seligman. (2002). Very happy people. *American psychological society*, 13(1), 38-56.